

manent features of pronunciation of functionally important lexemes in the late 18th – early 19th centuries, but also highlights the society tendencies to active lexical vocabulary adaptation in the sound variant that is in line with the national world view and life view of our people. Since the connotation properties of vocal and consonant units, depending on the pronunciation vectors in the system of sound changes, determine the character of the vernacular language and, consequently, its perception, so as the object of this article the author used the connotation of phonetic units in burlesque-travesty poem “Eneida”, social-every-day-life drama – “Ukrainian opera” – “Natalka from Poltava” (“Natalka Poltavka”), vaudeville “Soldier-Wizard” (“Moskal-Charivnyk”), which for more than two centuries have been delighting Ukrainians thanks to incomprehensible, axiological motivated power that makes Ukrainians a nation.

And although the means of the euphony of Ukrainian language have at various times received due describing in linguistic papers (V. S. Vashchenko, M. U. Karanska, P. D. Tymoshenko, N. I. Totska, I. H. Cherednychenko and other), however, they still require a deeper, more detailed analysis on the material of

works “Eneida”, “Natalka Poltavka” and “Moskal-Charivnyk”, since connotation substantiation of the sound resources as an important functional-stylistic method of these literary monuments is absent in Ukrainian linguistics.

The euphonic means of the poem are the functioning (naturally, in historical perspective) of vowels and consonants under specific distribution conditions, which eventually became a phonetic regularity and combined the vernacular language with the written tradition, bringing the Ukrainian language and literary “thanks to language and way of expression <...> to the real people” (I. Ya. Franko).

Written in the context of researching the connotation potential of vocal and consonant units and their compounds, the article provides a new perspective on the sound continuum as a marker of mental-verbal existence of national concepts in poetical discourse by I. P. Kotliarevskyi.

Key words: connotation, sound continuum, association, vowels, sonorant, noise consonants, poetical discourse.

Надійшла до редакції 12.11.2019 р.

УДК 821.161.2Котляревський7:811.161.2'373.21

Юлія Браїлко

ФУНКЦІЙНА ЗНАЧУЩІСТЬ ТОПОНІМІВ У ПОЕМІ ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО «ЕНЕІДА»

У статті досліджено функційність топонімів у поемі Івана Котляревського «Енеїда». Установлено, що вона на пряму залежить від їхніх класифікаційних ознак. Назви українського й частково позаукраїнського топонімічного письменника застосовує здебільшого для актуалізації їхньої історичної, культурної чи іншої інформації. Назви, запозичені з Вергілієвої поеми, – для маркування маршруту подорожі Енея та зображення історії й сучасності України.

Ключові слова: онім, топоніміка, топонім, функція, алюзія, І. Котляревський, «Енеїда».

Не викликає сумнівів той факт, що топоніми виконують надзвичайно важливі функції у структурно-семантичній організації художнього, зокрема й поетичного, тексту. Крім іншого, вони мають багатий асоціативний ореол, а отже, і потужний виражальний потенціал.

Проблема функційності топонімів у поемі «Енеїда» Івана Котляревського, хоча його «мовна практика <...> досліджена в українській лінгвістиці

© Ю. Браїлко, 2019

чи не найгрунтовніше» [9, с. 98], перебуває на периферії наукових спостережень. Першим її побіжно торкнувся М. Фененко, зауваживши, що «топоніміка України кількісно представлена в творчості Котляревського досить скромно. <...> маємо щось до 30 українських топонімів, згадуваних разів 80. <...> рішуче переважають назви міст, сіл і містечок Полтавщини (23), на які припадає переважна більшість випадків ужитку (до 65). <...> Як же тут не говорити про локальний характер української топоніміки у Котляревського?» [10, с. 12]. Дослідниця з діаспори І. Герус-Тарнавецька в монографії «Назовництво в поетичному творі» почасти здійснила спробу порівняльного аналізу власних географічних назв у поетичному мовленні І. Котляревського й Т. Шевченка, указавши, що в «Енеїді» топоніми «не тільки локалізують події, а й надають їм реалістичної дійсності» [2, с. 60]. Сучасна вітчизняна дослідниця Л. Селівєрстова аналізувала власні географічні назви в рамках загального ономастикону поеми, зосередившись на ньому як засобі націоналізації Вергілієвої «Енеїди»

[7]. Певну зацікавленість топонімікою творів І. Котляревського виявляли й літературознавці (А. Горбань [3], Є. Нахлік [5], В. Шевчук [12] та ін.).

Метою нашого дослідження є встановлення корпусу топонімів, використаних у поемі «Енеїда» Івана Котляревського, та визначення їхніх функційних особливостей.

Топонімікон аналізованого твору складають 1) назви українського топосу (*Гетьманщина, Запорізька Січ / Січ, Полтава, Переяслав, Глухів, Лип'янка, Будянка, Стехівка, Івашки, Мильці, Пушкарівка, Будища, Горбанівка, Дон, Кубань, Дністер*); 2) назви позаукраїнського топосу, які можна диференціювати на а) назви, запозичені з Вергілієвої «Енеїди» (*Троя, Карфаген, Рим, Олімп, Сицилія, Італія, Аркадія, Тибр, Латія, Ардея, Альба, Пафос, Іда, Паллантей, Лаврент*); б) інші назви позаукраїнського топосу (*Тула, Торжок, Шльонське, Липськ, Крим, Бендер'я¹, Польща, Литва, Сибір, Біломор'я, Мореа, Дельта, Кефалос*). Топоніми останньої групи здебільшого передають історично або / та культурно значущу для українців інформацію.

Як бачимо з наведеного вище, письменник не послуговеться назвою *Україна*. М. Фененко висунув припущення про екстралінгвальну причину цього: обережність І. Котляревського з огляду на те, що царат старанно викоринював назву *Україна* й «за життя Котляревського скасував навіть "Слободско-Українську губернію" (на початку XIX ст.)» [10, с. 13]. Для позначення української території автор застосовує лише онім *Гетьманщина*, який водночас є хронологічним маркером: на думку літературознавців Дениса й Ольги Чик, «у творі помітним є замишування автора старовиною, що виявляється через постійні алюзії на "Золотий Вік" Гетьманщини» [11]: *Так вічної пам'яті бувало / У нас в Гетьманщині колісь, / Так просто військо шикovalo, / Не знавши: стій, не шевелись; / Так славній полки козацькі / Лубенський, Гадацький, Полтавський, / В шапках було, як мак, цвітуть. / Як грянуть, сотнями ударять, / Перед себе списи наставлять, / То мов мітлою все метуть* (1, с. 142). Натомість в іншому українському хоронімові, *Запорізька Січ / Січ*, І. Котляревського цікавить не географічна, а культурна інформація (<...> *Ось як богинь я укараю: / Пошлю вас в Запорізьку Січ; / Там ваших каверз не вважають, / Жінок там на тютюн міняють. / Вдень п'яні сплять, а крадуть вніч* (1, с. 206); *Про Сагайдачного співали, / Либонь, співали і про Січ, / Як в пікінери набирали, / Як мандровав козак всю ніч* <...> (1, с. 60)).

¹ Зауважимо, що Л. Селіверстова відносить назви *Липськ, Крим, Бендери* до української топоніміки [7, с. 25], що суперечить як географічній, так й історичній детермінантам. Зокрема М. Фененко слушно вказує: «Відомий всім Лейпциг українські чумаки (а за ними Котляревський) ще у XVIII ст. називали Липськ або Липецьк» [10, с. 4–5]. Крим не є етнічною українською територією й увійшов до складу України лише в 1954 р., а Бендери (у Котляревського Бендер'я) – це споконвічно молдовське місто.

Наближуючи читача до описуваних подій [7, с. 25], Іван Котляревський уживає інші назви українського географічного простору, водночас локалізуючи походження певних осіб (<...> *рід їх вийшов з-за Дністра* (1, с. 152); *Там правив каюком Тигренко, / Із Стехівки то шинкаренко* (1, с. 213); *То родом з Глухова юриста² <...>* (1, с. 214)), а також актуалізуючи історичне або / та економічне тло топоніма (<...> *під Бендер'ю воювали <...>* (1, с. 61); *Відкіль такі се гольтіпаки? / Чи рибу з Дону везете?* (1, с. 16)). Є. Нахлік зазначає, що письменник «робив топонімічну прив'язку тих страв, напоїв, продуктів і свійських тварин, а також тютюну, що славилися, очевидно, місцевим виробництвом або вирощуванням <...>» [5, с. 88]. Додамо, що до творення «прив'язки» були залучені як власні географічні назви, так і відтопонімні одиниці: *Латин по царському звичаю / Енею дари одрядив: / Лубенського шмат короваю, / Корито опішнянських слив. / Горіхів кийвських смажених. / Полтавських пундиків пражених / І гусячих п'ять кіп яець; / Рогатого скота з Лип'янки, / Сивухи відер з п'ять Будянки, / Сто решетилівськиховець* (1, с. 127).

Такі ж функції спостерігаємо і в назв позаукраїнського топосу, пор. актуалізацію історичної інформації: *Ось привезли і мальовання / Роботи первійших майстрів, / Царя Гороха пановання, / Патрети всіх багатирів: / <...> / Чернець Мамаю як побив; / Як Муромець Ілля гуляє. / Як б'є половців, проганяє, – / Як Переяслів боронив; / <...> / Як Соловей-харциз женився, / Як в Польці Желізняк ходив* (1, с. 122); *Хіба як здохне чорт в рові! / Як вернеться пан хан до Криму³, / Як жениться сич на сові* (1, с. 14); *Литва на труби засурмила, / Ведмедів зараз зупинила, / Заставила їх танцювать⁴* (1, с. 46). Особливо важлива для І. Котляревського та частина фонових знань неукраїнських топонімів, яка пов'язана з економічно-виробничим аспектом: центр торгівлі (*Бував і в Шльонському⁵ з волами <...>* (1, с. 53); *Ось ска-терть шльонська нешпетна, / Її у Липську добули <...>* (1, с. 125)); осередок виробництва (*Не мали на-лашів ні шабель, / У них, бач, Тули⁶ не було <...>* (1, с. 144); <...> *Щоб к празнику пошив каптан,*

² Існує думка, що тут ідеться про Данила Апостола [3].

³ «<...>масмо тут реалію 1783 року, коли росіяни примусили кримського хана Шалін-Геря зрестися престолу, – тоді Крим приєднано насильно до Росії» [12, с. 9].

⁴ «Іронія у цитованому тексті стосується чи не московських "ведмедів", відсилаючи до епохи Литовської держави» [3].

⁵ Шльонськ – Сілезія. «Україна підтримувала давні торгові зв'язки із Сілезією, а через сілезькі ринки – з іншими землями Західної Європи. Крім прядива, сала, смальцо, воску та інших товарів, помітною статтею експорту були воли української степової породи» [4, с. 277].

⁶ «<...>десь із початку XVII ст. Тула стала одним із центрів виготовлення холодної і вогнепальної зброї. У XVIII–XIX ст. – важливий постачальник зброї для російської армії. Тут також виготовляли зброю на замовлення українських козаків» [4, с. 301].

/ *Сап'янци із Торжска*⁷ новенькі, / *Мальованії поти-беньки* (1, с. 239)), регіон видобутку корисних копалин (*Не раз ходив за сілля в Крим* <...> (1, с. 53)).

Дещо осібно в ряду неукраїнських географічних назв стоять хороніми *Сибір* і *Біломор'я*, у яких письменник актуалізує значення 'місце відбування покарання': *Суддя там признавався сміло, / Що з гудзиками за мундир / Таке переоначив діло, / Що, може б, навістив Сибір* <...> (1, с. 93); *Се гречеськїї проскіноси, / Із Біломор'я*⁸ *все пендоси / З Мореа, Дельта, Кефалос* <...> (1, с. 150). Зауважимо, що І. Котляревський започаткував у новій українській поезії осмислення оніма *Сибір* як прецедентного культурного знака (див. [1]).

За словами Є. Нахліка, поширені топоніми (*Крим, Кубань, Липськ (Ляйпціг), Литва, Польща, Сибір* та ін.) пов'язують «Енеїду» І. Котляревського з авторською сучасністю й недалеким минулим [5, с. 98].

В «Енеїді» знайшла помітний відбиток і топоніміка малої батьківщини письменника, як-от назви сіл навколо Полтави, які автор нагромаджує з художньою метою: *Ну, взяв би Муньку або Прісю, / Шатнувся то в сей, то в той куток: / В Івашки, Мильці, Пушкарівку, / І в Будища, і в Горбанівку, / Тепер дівчат, хоть гать гати* <...> (1, с. 245). Сам ойконім *Полтава* у творі повторено двічі: для І. Котляревського значущі передусім його історичні фонові знання (<...> *Було полковник так Лубенський / Колись к Полтаві полк веде, / Під земляні полтавські вали / (Де шведи голови поклали) / Полтаву-матушку спасать; / Пропали шведи тут прочвари, / Пропав і вал – а булевару / Досталось нам тепер топтати* (1, с. 149–150)). Загалом же автор неодноразово послуговувався назвами рідного міста у своїй мовнохудожній практиці. За спостереженнями М. Фененка, «саму Полтаву з різними похідними формами (полтавка, полтавець, шляхи полтавські тощо) спом'януто (у творах Котляревського – Ю. Б.) разів 34 <...>» [10, с. 12]. І. Котляревський добирає до цього топоніма епітет *славна* (*Видно шляхи полтавські і славу Полтаву* <...> («Наталка Полтавка» (1, с. 326)), надає йому антропоморфізму через родинну семантику: *Полтава-матушка* (див. вище); *Жінка у тебе [князя Куракіна] – Полтава. / Син – Чернігов* <...> («Пісня на новий 1805 год... князю Куракіну» (2, с. 214)).

⁷ «Торжок – місто, нині районний центр Калінінської області Росії. Славилося виробництвом взуття, також золотощейними промислами» [4, с. 316].

⁸ «Біломор'я – заснований у XV ст. монастир на Соловецькому острові, служило місцем ув'язнення й заслання противників самодержавства та офіційної православної церкви, інколи – також небезпечних кримінальних злочинців. У довгому списку засланих у різні часи на Соловки немало грецьких імен. Наприклад, у XVII ст. на Соловки був засланий видатний церковний діяч грек Арсеній, звинувачений у ересі» [4, с. 303]. Висловимо припущення, що топонімами *Мореа* (південна частина Балканського півострова), *Дельта* (півострів поблизу Босфора), *Кефалос* (чи Кефалонія – острів біля Греції) І. Котляревський указує на походження реальних осіб, які відбували покарання на Соловках.

Складніші функції виконують назви, запозичені з Вергілієвої «Енеїди», і недаремно більшість із них повторено кілька разів, як-от: *Троя* – 13, *Олімп* – 11, *Рим, Тибр* – 7, *Карфаген, Латія* – 6, *Сицилія* – 5, *Іда, Лаврент* – 3, *Італія, Пафос* – 2. По-перше, вони відсилають до сюжету поеми римського письменника, зокрема І. Котляревський маркує ними маршрут подорожі Енея за Вергілієм (*Но греки, як спаливши Трою, / Зробили з неї скирту гною, / Він, взявши торбу, тягу дав* <...> (1, с. 9); *Еней, попливши синім морем, / На Карфагену оглядався* <...> (1, с. 33); <...> *Італія відсіль не близько* <...> (1, с. 34); *Збери всі човни, що осталися, / І гарно зараз їх оправ, / Придерж своїх, щоб не впивались, / І сю Сицилію остав* (1, с. 55); *І по олімпському закону / Уже ти пекла не минеш: / Бо треба кланятись Плутону, / А то і в Рим не допливеш* (1, с. 56); <...> *От Тибр перед носом у нас; / Ся річка Зевсом обіцана / І з берегами нам оддана* (1, с. 114); *Гуде в Латії дзвін віщовий / І гасло всім к війні дає* <...> (1, с. 146); *Се військо йде всіма шляхами, / Се ратне брязкотить збруями, / В Ардею-город постіша* (1, с. 149); *Коли в конгресі так тягались, / Еней к Лавренту підступав; / На штурм троянці шикувались, / До бою всякий аж дрижав* (1, с. 241). По-друге, більшість таких топонімів є історичними алюзіями, за ними постає «рух у часі цілого українства» [3]. В. Шевчук аргументовано стверджує: «<...> Троя бачиться двоїпостасно: та, з якої вирушив Еней, – образ Київської держави, – до речі, саме звідти він виніс батька на своїх плечах на гору Іду, з діброви якої виготовив свої кораблі. Друга Троя – нова, збудована вже в новому часі – Козацька держава. Але в своїй візії Еней бачить третю Трою – Біле місто, Рим, тобто сильну майбутню Українську державу» [12, с. 36]. Літературознавець також наводить такий примітний факт: «<...> традиція називати Київ (Україну) Троєю сягає до 1745 року, про що виразно свідчить написаний тоді «Діалог Енея з Турнусом» [там само]. Дослідниця А. Горбань проводить паралель між Латією й Гетьманщиною [3], В. Неборак зазначає, що «Лаврент Котляревського асоціюється з Полтавою, а битва під Лаврентом – з Полтавською битвою» [6, с. 244]. Можемо також висувати, що алегоричним є гідронім *Тибр* (*чудна ріка* (1, с. 178)), яким, імовірно, письменник натякав на найбільшу річку України – Дніпро. Зокрема, на цю думку наводять виразні паралелі *Рим – Тибр // Київ – Дніпро*, крім того, за допомогою епітета й антропоморфної метафори в цій географічній назві актуалізовано сему 'старість', яку українські козацькі пісні закріпили й за гідронімом *Дніпро*, пор.: «<...> *Я Тибр старий! – ось придивись. / Я тут водою управляю, / Тобі я вірно помагаю, / Я не прочвара, не упир. / Тут будеть град над городами, / Поставлено так між богами...*» / *Сказавши се, дід в воду нир* (1,

с. 157). – *Як стане по Дніпру хмара походжати, / Старий Дніпр дощем полоскати, – / Тоді мене, моя мила, ждати-підждати <...>* (3, с. 33).

Така значеннева двоплановість географічних власних назв є цілком логічною з огляду на травестійність «Енеїди» І. Котляревського, український колорит якої підсилюють ономастичні алюзії [5, с. 98].

Двоплановим є й високочастотний у поемі топонім *Олімп*, який застосовано в побудові вертикальної моделі простору (*Колись Юпітер ненароком / З Олімпа глянув і на нас <...>* (1, с. 24)). Традиційні для нього сакральні конотації⁹ поступаються місцем профанним, на периферію усуваються й локативні компоненти значення: І. Котляревський уособлює в цій назві найвищі владні сфери Російської імперії, описуючи їх сатирично, як-от: *Зевес моргнув, як криль усами, / Олімп, мов листик, затрусивсь; / Мигнула блискавка з громами, / Олімпський потрух взворушивсь* (1, с. 205).

Отже, функційність топонімів у поемі Івана Котляревського «Енеїда» напряму залежить від їхніх класифікаційних ознак. Назви українського й частково позаукраїнського топосу письменник застосовує здебільшого для актуалізації їхньої історичної, культурної чи іншої інформації, назви, запозичені з Вергілієвої поеми, – для маркування маршруту подорожі Енея та зображення історії й сучасності України.

Література

1. Браїлко Ю. І. Топонім *Сибір* в українській поезії крізь призму діячності / Ю. І. Браїлко // Лінгвістичні дослідження : зб. наук. праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2018. – Вип. 48. – С. 270–278.

2. Герус-Тарнавецька І. Назовництво в поетичному творі / І. Герус-Тарнавецька. – Мюнхен – Вінніпег, 1966. – 148 с.

3. Горбань А. Алюзійний простір «Енеїди» І. Котляревського: колоніальний аспект [Електронний ресурс] / Анфіса Горбань // Літературознавчі студії. – Житомир : ЖДУ імені І. Франка, 2010. – Вип. 4. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/6903/> (дата запиту: 23.07.2019).

4. Коментар // Енеїда. Наталка Полтавка / Іван Котляревський. – 2-ге вид. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2014. – С. 264–318.

5. Нахлік Є. Перелицьований світ Івана Котляревського: текст – інтертекст – контекст : [монографія] / Євген Нахлік, наук. ред. В. Панченко. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 541 с.

6. Неборак В. Перечитана «Енеїда»: Спроба сенсового прочитання «Енеїди» Івана Котляревського на

⁹ «Олімп (гр. Ολύμπος) – 1) священне гірське пасмо в Фессалії, яке давні греки вважали за місце перебування Зевса та інших богів; 2) сонм олімпійських богів» [8].

тлі зіставлення її з «Енеїдою» Вергілія / Віктор Неборак. – Львів : Астрон, 2001. – 283 с.

7. Селіверстова Л. Ономастикон «Енеїди» І. П. Котляревського як засіб націоналізації Вергілієвої «Енеїди» / Лариса Селіверстова // Українська мова: з минулого в майбутнє : зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 23–25.

8. Словник античної міфології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/slovmyth/slovmy08.htm> (дата звернення: 18.08.2019).

9. Степаненко М. І. «...Котляревський у щасливий час українським словом розпочав співати...» (творчість Івана Котляревського і розвиток нової української літературної мови) / М. І. Степаненко // Українське рідне слово : статті, виступи, роздуми, відповіді / М. І. Степаненко. – Полтава : АСМІ, 2003. – С. 94–101.

10. Фененко М. В. Топоніміка України в творчості Тараса Шевченка / М. В. Фененко. – К. : Радянська школа, 1965. – 128 с.

11. Чик Д. «Хто москаля об'їхав зроду?»: поема «Енеїда» І. Котляревського в контексті крутійської літератури [Електронний ресурс] / Денис Чик, Ольга Чик // Синопис: текст, контекст, медіа. – 2017. – № 3 (19). – Режим доступу: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/264> (дата звернення: 18.06.2019).

12. Шевчук В. Вершинний твір українського бароко: Літературознавче дослідження «Енеїди» І. Котляревського / Валерій Шевчук. – 3-тє вид. – К. : Веселка, 2008. – 38 с.

Список використаних джерел

1. Котляревський І. Енеїда. Наталка Полтавка / Іван Котляревський. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2014. – 368 с.

2. Котляревський І. Поетичні твори. Драматичні твори. Листи / Іван Котляревський. – Київ : Наукова думка, 1982. – 320 с.

3. Соціально-побутові пісні / ред. кол. : С. Д. Зубков, О. І. Дей, І. П. Березовський та ін. ; відп. ред. І. П. Березовський; упор., вст. ст. та прим. О. М. Хмілевської. – К. : Дніпро, 1985. – 331 с.

Yuliia Brailko

FUNCTIONAL IMPORTANCE OF TOPONYMS IN THE POEM “THE AENEID” BY IVAN KOTLIAREVSKII

There is no doubt that toponyms fulfill extremely important functions in the structural-semantic organization of artistic text, in particular, in poetic one. Among other things, they have a rich associative aura, and therefore – a powerful expressive potential. The function of toponyms in Ivan Kotlyarevsky's poem “The Aeneid” is in-

vestigated in the article. Linguists M. Fenenko, I. Herus-Tarnavetska, and L. Seliverstova studied this problem. A certain interest in the toponymics of the works by I. Kotliarevskii was shown by the literary critics A. Horban, E. Nakhlik, V. Shevchuk.

The toponyms of the analyzed work consist of 1) the names of the Ukrainian topos (the Hetmanate, the Zaporozhian Sich / Sich, Poltava, Pereiaslav, Hlukhiv, Lipianka, Budynka, Stekhivka, Ivashky, Myltsi, Pushkarivka, Budyshcha, Horbanivka, the Don, Kuban, the Dniester; 2) proper names of out of Ukrainian topos that can be differentiated into (a) names borrowed from Virgil's "The Aeneid" (Troy, Carthage, Rome, Olympus, Sicily, Italy, Arcadia, the Tiber, Latium, Ardea, Alba, Paphos, Ida, Lavrent); b) other proper names of out of Ukrainian topos (Tula, Torzhok, Slaskie, Lipsk, Crimea, Benderiia, Poland, Lithuania, Siberia, Morea, Delta, Kefalos). Notable is the fact that I. Kotliarevskii did not use the toponym Ukraine.

The conducted research has established that the functionality of toponyms in poem "The Aeneid" by Ivan Kotliarevskii depends on their classification features.

The names of Ukrainian and partly out of Ukrainian topos are mostly used by the writer to update historical, cultural or other information. Names borrowed from Vergili's poem are used to mark the route of Aeneas's journey and to depict the history and present of Ukraine. In particular, the following distinctive associative links can be established: Troy is Kyiv state; new Troy – Cosack state; Rome is new Ukrainian state; Latium – the Hetmanate; Livrent – Poltava; the Tiber – the Dniipro.

Undoubtedly, the onomasticon of the burlesque-travesty poem "The Aeneid" by I. Kotliarevskii needs further linguistic research.

Key words: *onym, toponymics, toponym, function, allusion, I. Kotliarevskii, "The Aeneid"*.

Надійшла до редакції 21.09.2019 р.

УДК 81'367.633:81'37

Людмила Дерев'янка, Ольга Мізіна

ПРИЙМЕНИКОВО-СУБСТАНТИВНІ ТЕМПОРАТИВИ В ПОЕМІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО «ЕНЕЇДА» В ЗІСТАВЛЕННІ ІЗ СУЧАСНОЮ ПРИЙМЕНИКОВО-ВІДМІНКОВОЮ СИСТЕМОЮ

Статтю присвячено дослідженню прийменниково-іменникових темпоративів; проаналізовано прийменниково-субстантивні структури – репрезентанти часової семантики в поемі «Енеїда» в зіставленні їх із прийменниково-відмінковими конструкціями сучасної української літературної мови.

Ключові слова: *первинний прийменник, темпоратив, семантика означеної / неозначеної часової тривалості, прийменниково-іменникова конструкція, синтаксема.*

У контексті розвитку лінгвальної парадигми ХХІ століття актуальними є напрацювання в галузі семантичного й функційного синтаксису. Зацікавлення прийменниками як аналітичними службовими елементами, що в сполученні з іменниками або їхніми субститутами є найпоказовішими репрезентантами синтаксичних зв'язків і семантико-синтаксичних відношень, зумовлене багатоаспектністю й широтою тлумачення їхньої лінгвістичної природи, важливою роллю в складному пізнанні механізму взаємозв'язку найважливіших компонентів мовної системи, наявністю різних поглядів на сутність і функції прийменників.

Прийменники задіяні в оформленні структур адвербіального значення. З-поміж них особливий інтерес

становлять конструкції зі значенням часу. Окремі питання, пов'язані з особливостями використання прийменниково-субстантивних темпоративів, належать до кола найперспективніших і потребують більш удокладненого розгляду. В україністиці різні аспекти функціонування часових прийменниково-іменникових структур знаходимо в працях В. М. Барчука, О. І. Бондаря, І. Р. Вихованця, Т. М. Голосової, О. М. Задорожної, З. І. Іваненко, П. С. Каньоси, Р. А. Куцовой, С. А. Романюк та інших учених. У межах російської мовознавчої концепції часові сполуки досліджували О. В. Бондарко, М. В. Всеволодова, Г. О. Золотова, А. А. Кока, В. М. Філіппова й інші лінгвісти.

Незважаючи на розлогий діапазон напрацювань щодо вживання темпоративів, структурованих сполученням прийменників з іменниками, у граматиці мовної системи недостатньо вивченою на сьогодні залишається проблема семантичної специфіки прийменників, їхніх корелятивних зв'язків, виявлення закономірностей використання прийменниково-субстантивних конструкцій, утворених прийменниками різних розрядів за походженням.

Актуальність теми зумовлена передусім потребою багатопланового вивчення прийменниково-іменникових часових структур, системного аналізу

